

**Парламентське дослідження
щодо правових засад використання інформаційних
технологій у протидії корупції в контексті
європейської інтеграції України**

**Парламентське дослідження
щодо правових засад використання інформаційних технологій у протидії
корупції в контексті європейської інтеграції України***

***Анотація.** У парламентському дослідженні проаналізовано правові засади використання інформаційних технологій (далі – ІТ) в антикорупційній діяльності. З’ясована їх роль у підвищенні ефективності антикорупційних заходів та охарактеризовано вплив ІТ на мінімізацію корупційних ризиків.*

Зосереджено увагу на перспективах законодавчого забезпечення використання ІТ інструментів протидії корупції в Україні в контексті виконання рекомендацій Європейської Комісії (далі – ЄК).

***Ключові слова:** Державна антикорупційна програма, протидія корупції, європейська інтеграція, інформаційні технології, антикорупційні інструменти.*

Зміст

Вступна частина	4
Основна частина	9
Висновки	14

Вступна частина. Процес євроінтеграції, спрямований на об'єднання європейських держав у побудові спільного миру, верховенства права та соціальної справедливості, передбачає готовність Української держави прийняти на себе зобов'язання, пов'язані з членством в Європейському Союзі (далі – ЄС), імплементацію всіх елементів *acquis communautaire* в національну правову систему та адаптацію до нормативних актів Євросоюзу відповідно до внутрішніх процедур.

Сучасний етап наближення України до ЄС характеризується необхідністю виконання рекомендацій ЄК, представлених у Звітах про прогрес України в рамках Пакета розширення ЄС 2023¹ та 2024 років².

Так, на виконання рекомендацій ЄК щодо посилення інституційної спроможності антикорупційних органів, уточнення повноважень щодо перевірки декларацій прийнято закони України: «Про внесення зміни до статті 5 Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України» щодо посилення інституційної спроможності Національного антикорупційного бюро України»³; «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України та інших законодавчих актів України щодо посилення самостійності Спеціалізованої антикорупційної прокуратури»⁴, відповідно до якого САП надано статус юридичної особи публічного права; «Про внесення змін до Кримінального кодексу України та Кримінального процесуального кодексу України щодо вдосконалення регулювання угод про визнання винуватості у кримінальних провадженнях щодо корупційних кримінальних правопорушень та кримінальних правопорушень, пов'язаних з корупцією»⁵, положення якого визначають перелік обставин, з урахуванням яких здійснюється укладення угоди про визнання винуватості між прокурором відповідного рівня та підозрюваним чи обвинуваченим у кримінальних провадженнях щодо корупційних кримінальних правопорушень; «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо реформування медико-соціальної експертизи та впровадження оцінювання

¹ COMMISSION STAFF WORKING DOCUMENT Ukraine 2023 Report. Accompanying the document Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. URL: https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/ukraine-report-2023_en?prefLang=uk

² COMMISSION STAFF WORKING DOCUMENT Ukraine 2024 Report. Accompanying the document Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. URL: https://enlargement.ec.europa.eu/document/download/1924a044-b30f-48a2-99c1-50edeac14da1_en?filename=Ukraine%20Report%202024.pdf

³ Про внесення зміни до статті 5 Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України» щодо посилення інституційної спроможності Національного антикорупційного бюро України : Закон України від 08.12.2023 № 3502-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3502-20#Text>

⁴ Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України та інших законодавчих актів України щодо посилення самостійності Спеціалізованої антикорупційної прокуратури : Закон України від 08.12.2023 № 3509-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3509-20#Text>

⁵ Про внесення змін до Кримінального кодексу України та Кримінального процесуального кодексу України щодо вдосконалення регулювання угод про визнання винуватості у кримінальних провадженнях щодо корупційних кримінальних правопорушень та кримінальних правопорушень, пов'язаних з корупцією : Закон України від 29.10.2024 № 4033-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4033-20#Text>

повсякденного функціонування особи»⁶, яким передбачено, що голови та члени медико-соціальних експертних комісій, особи, які припинили діяльність, пов'язану з виконанням повноважень голови або члена медико-соціальної експертної комісії, подають декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, а заходи фінансового контролю щодо такої декларації можуть бути здійснені протягом трьох років із моменту її подання; «Про внесення змін до деяких законів України про визначення порядку подання декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, в умовах воєнного стану»⁷, яким відновлено електронне декларування та відкритий доступ (з урахуванням безпекових заходів) до реєстру декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування; відновлено дію механізмів фінансового контролю, також подані особами-декларантами декларації проходитимуть логічний і арифметичний контроль із визначенням показників ризику для проведення повної перевірки; «Про внесення змін до Закону України «Про запобігання корупції» щодо приведення окремих положень у відповідність до висновків Європейської Комісії щодо України»⁸, положення якого скасовують обмеження повноважень Національного агентства з питань запобігання корупції (далі – НАЗК) стосовно продовження перевірки активів, які вже пройшли процес перевірки, та щодо перевірки майна, набутого декларантами до призначення на посаду державної служби, без шкоди для правил, що застосовуються до національної безпеки під час воєнного стану; встановлено, що повна перевірка декларації проводиться в частині об'єктів декларування, не охоплених повною перевіркою декларацій відповідного суб'єкта декларування за попередні періоди, крім випадків, коли НАЗК отримало нову інформацію про об'єкт, який перевірявся, або коли наявні нові джерела інформації, що не були відомі чи не були доступні під час проведення попередньої повної перевірки.

На виконання рекомендації ЄК щодо мінімізації корупційних ризиків у процесах планування розроблення та прийняття нормативно-правових актів; забезпечення прозорості діяльності органів державної влади, їх посадових і службових осіб у взаємодії з інституціями громадянського суспільства та бізнесу прийнято закони України: «Про лобіювання»⁹, норми якого визначають правові засади діяльності, що здійснюється з метою впливу (спроби впливу) на суб'єкт правотворчої діяльності (крім Українського народу на всеукраїнському

⁶ Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо реформування медико-соціальної експертизи та впровадження оцінювання повсякденного функціонування особи : Закон України від 19.12.2024 № 4170-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4170-20#Text>

⁷ Про внесення змін до деяких законів України про визначення порядку подання декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, в умовах воєнного стану : Закон України від 20.09.2023 № 3384-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4170-20#Text>

⁸ Про внесення змін до Закону України «Про запобігання корупції» щодо приведення окремих положень у відповідність до висновків Європейської Комісії щодо України : Закон України від 08.12.2023 № 3503-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3503-20#Text>

⁹ Про лобіювання : Закон України від 23.02.2024 № 3606-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3606-20#Text>

референдумі, територіальної громади на місцевому референдумі) та/або суб'єкт правотворчої ініціативи в комерційних інтересах бенефіціара (за винагороду, що отримується прямо або опосередковано, та/або з оплатою фактичних витрат, необхідних для її здійснення) або у власних комерційних інтересах особи та стосується предмета лобіювання (нормативно-правового акта, щодо планування розроблення, розроблення та/або прийняття (видання) якого, внесення змін до якого, втрати чинності (скасування) яким (або утримання від таких дій) суб'єкт лобіювання здійснює вплив (спробу впливу) на суб'єкта правотворчої діяльності та/або правотворчої ініціативи); повноваження щодо забезпечення ведення Реєстру прозорості – інформаційно-комунікаційної системи, що забезпечує збирання, накопичення, захист, облік, відображення, оброблення та надання інформації про суб'єктів лобіювання – покладаються на НАЗК; «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо встановлення відповідальності за порушення законодавства у сфері лобіювання»¹⁰, яким доповнено перелік адміністративних стягнень заборонаю здійснення лобіювання; запроваджено відповідальність за: неподання або несвоєчасне подання звіту щодо лобіювання до Реєстру прозорості; неподання або несвоєчасне подання до НАЗК заяви про зупинення або припинення статусу суб'єкта лобіювання або заяви про виключення з Реєстру прозорості відомостей щодо фізичної особи, яка здійснює лобіювання від імені юридичної особи – суб'єкта лобіювання; порушення встановлених законом обмежень щодо предмета лобіювання або здійснення лобіювання в комерційних інтересах особи.

Попри відмічений ЄК певний прогрес України у сфері запобігання та боротьби з корупцією, однією із ключових рекомендацій залишається реалізація заходів Державної антикорупційної програми на 2023–2025 роки¹¹ (далі – ДАП) та затвердження антикорупційної стратегії на 2026–2030 роки, важливу роль у забезпеченні яких відіграють ІТ.

ІТ як сукупність методів, виробничих і програмно-технологічних і комунікаційних засобів, об'єднаних у технологічний ланцюжок, забезпечують збирання, зберігання, обробку і поширення інформації, і в першу чергу призначені для зниження трудомісткості процесів використання інформаційних ресурсів. Виконуючи інформаційну функцію, ІТ є важливим інструментом у реалізації антикорупційної стратегії. Автоматизація державних послуг та виключення людського чинника з процесу прийняття рішення одразу знижує можливість виникнення корупції за рахунок скорочення контактів у сегментах, де функціонує ряд інформаційних систем і електронних сервісів¹².

¹⁰ Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо встановлення відповідальності за порушення законодавства у сфері лобіювання : Закон України від 21.03.2024 № 3620-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3620-IX#Text>

¹¹ Про затвердження Державної антикорупційної програми на 2023–2025 роки : Постанова Кабінету Міністрів України від 4 березня 2023 р. № 220. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/220-2023-%D0%BF#Text>

¹² Нонік В. В. Інформаційно-комунікативний інструментарій антикорупційної політики України. *Інвестиції: практика та досвід*. 2019. № 8. С. 99–104. DOI: 10.32702/2306-6814.2019.8.99. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/8_2019/18.pdf

На важливість використання ІТ інструментів у боротьбі з корупцією вказують оприлюднені ЄК антикорупційні пропозиції проекту нової Директиви про протидію корупції в ЄС¹³, які, серед іншого, передбачають: посилення взаємодії правоохоронних органів, органів державної влади, фахівців-практиків, громадянського суспільства та інших зацікавлених сторін із метою створення антикорупційної мережі Європейського Союзу; вимогу до держав-членів запровадити ефективні правила доступу громадськості до відповідної інформації, управління конфліктами інтересів у державному секторі, перевірки активів державних службовців та регулювання взаємодії між приватним і державним секторами; зобов'язання держав-членів забезпечити можливість швидкого зняття привілеїв та імунітету під час розслідування корупції за допомогою законодавчо встановленого, ефективного і прозорого процесу тощо.

Консолідація антикорупційної інституційної бази та підвищення ефективності антикорупційних заходів головним чином залежить від впровадження ІТ у діяльність органів державної влади та місцевого самоврядування, що забезпечує прозорість та відкритість публічного управління, мінімізує корупційні ризики шляхом оптимізації роботи державних службовців та зменшення необхідності безпосереднього контакту з бюрократичним апаратом, зумовлює підвищення довіри громадян до державних інституцій.

На фоні зростаючих показників обізнаності населення щодо електронних сервісів надання державних послуг, використання ІТ інструментів протидії корупції у пріоритетних сферах суспільних відносин може бути одним із показників дієвості антикорупційних заходів.

За результати загальнонаціонального дослідження «Корупція в Україні 2024: розуміння, сприйняття, поширеність», українці оцінюють рівень поширеності корупції як високий, хоча на практиці все рідше стикаються з корупційними проявами. Так, 91,4 % населення вважають, що корупція дещо або дуже поширена, при цьому власний корупційний досвід мали 18,7 % громадян. На представленому графіку (Рис. 1)¹⁴ видно, що у 2020 році з корупцією стикалися 27 % населення, а у 2024 – 18,7 %, що майже на третину менше. Також збільшився показник достатньої обізнаності населення (тих, які або мають досвід користування таким сервісом, або знають достатньо, щоб ним скористатися), який у 2024 році становить 36,1 % проти 29,4% у 2023¹⁵, що опосередковано засвідчує позитивний вплив ІТ інструментів на поширеність випадків корупції.

¹³ Proposal for a DIRECTIVE OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL on combating corruption, replacing Council Framework Decision 2003/568/JHA and the Convention on the fight against corruption involving officials of the European Communities or officials of Member States of the European Union and amending Directive (EU) 2017/1371 of the European Parliament and of the Council COM/2023/234 final. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:52023PC0234>

¹⁴ Реальний корупційний досвід українців у понад чотири рази менший за оцінку поширеності корупції: результати досліджень. URL: <https://nazk.gov.ua/uk/novyny/realnyy-koruptsiyny-dosvid-ukraintsiv-u-ponad-chotyry-razy-menshyy-za-otsinku-poshyrenosti-koruptsii-rezultaty-doslidzhen>

¹⁵ Корупція в Україні 2024: розуміння, сприйняття, поширеність. Загальнонаціональне дослідження. URL: <https://nazk.gov.ua/pdfjs/?file=/wpcontent/uploads/Pages/07/17/0717bf197d9dbfd35baa6d2e939ca43a2e47460785552328ee7bd5e2fdebb05e11548549.pdf>

Рис. 3.2.1. Індикатор 2. Частка населення (представників бізнесу), яка мала власний корупційний досвід

Рис. 1

Ефективним інструментом спрощення адміністративних процесів, контролю прозорості діяльності органів влади є застосування комп'ютерних автоматизованих програмних засобів і алгоритмів штучного інтелекту, який усуває людський фактор у процесах прийняття рішень та здатен відслідкувати загрозу правопорушень без втручання людини¹⁶. В Україні активний процес цифровізації розпочався у 2019 році із впровадженням мобільного додатку Дія, що виконує роль онлайн-сервісу державних послуг. Вже у 2020 році 17 видів адміністративних послуг було доступно онлайн. Як показують дослідження, потенційний економічний ефект цифровізації лише 17 адміністративних послуг у семи сферах становив майже 495 млн грн на рік, а потенційний антикорупційний ефект становить 841 млн грн на рік¹⁷. За даними Міністерства цифрової трансформації України, у рамках розвитку Порталу Дія та мобільного додатку Порталу Дія (Дія) станом на кінець 2024 року забезпечено доступ до 137 електронних публічних послуг, а з використанням мобільного додатку Порталу Дія (Дія) – до 93, що включає 62 електронні публічні послуги та відображення 31 електронного документа¹⁸. Окрім сайтів систем Prozorro та Dozorro, на яких можна слідкувати за тендерами, державними закупівлями, в Україні наявні такі інструменти, як Карта ремонтів (інструмент, який дозволяє знайти, скільки

¹⁶ Матвійчук А. В. Роль цифрових технологій у підвищенні прозорості та ефективності антикорупційних заходів. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 7. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-7/62>. URL: http://www.lsej.org.ua/7_2024/64.pdf

¹⁷ Боженко В. В., Петренко К. Ю. Кращі практики використання цифрових технологій та штучного інтелекту для боротьби з корупцією. *Вісник Сумський державний університет*. Серія Економіка. 2022. № 2. С. 59-66. URL: <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/89631>

¹⁸ Звіт про виконання плану роботи Міністерства цифрової трансформації України на 2024 рік. URL: https://cms.thedigital.gov.ua/storage/uploads/files/page/ministry/%D0%97%D0%B2%D1%96%D1%82_%D0%BF%D1%80%D0%BE_%D0%B2%D0%B8%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F_%D0%BF%D0%BB%D0%B0%D0%BD%D1%83_%D1%80%D0%BE%D0%B1%D0%BE%D1%82%D0%B8_%D0%9C%D1%96%D0%BD%D1%86%D0%B8%D1%84%D1%80%D0%B8_.pdf

коштів із бюджету будь-якого рівня витратили на той чи інший ремонт), Дорожній геокалькулятор, портал Приховані інтереси (технологія штучного інтелекту дозволяє знайти зв'язки між особою та компаніями, які беруть участь у тендері). Також створено Єдиний державний вебпортал відкритих даних, де оперативно можна знайти статистичну інформацію щодо секторів національної економіки, про державні доходи та витрати, підприємства, інфраструктуру тощо¹⁹.

Удосконалення правових засад використання ІТ інструментів протидії корупції та їх впливу на забезпечення реалізації принципу невідворотності юридичної відповідальності за корупцію є критично важливим для успішної реалізації державної антикорупційної політики як умови європейської інтеграції України, що актуалізує проведене дослідження.

Основна частина. Правові та організаційні засади застосування превентивних антикорупційних механізмів визначено Законом України «Про запобігання корупції»²⁰ (далі – Закон № 1700), серед яких: обмеження щодо використання службових повноважень чи свого становища (стаття 22), одержання дарунків (стаття 23), сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності (стаття 25), спільної роботи близьких осіб (стаття 27); подання декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та моніторинг способу життя суб'єктів декларування (статті 45, 51-4), державний захист викривачів корупції (стаття 53), спеціальна перевірка щодо осіб, які претендують на зайняття посад, що передбачають зайняття відповідального або особливо відповідального становища, а також посад із підвищеним корупційним ризиком (стаття 56), антикорупційна експертиза нормативно-правових актів (стаття 55), антикорупційна програма юридичної особи (стаття 62), відсторонення від виконання службових повноважень у зв'язку з притягненням до відповідальності за корупційні правопорушення (стаття 65-1), вимоги до поведінки осіб (стаття 37)²¹.

Відображення ключової інформації про результати реалізації антикорупційної політики України, зокрема про стан і динаміку реалізації антикорупційних стратегій та державних антикорупційних програм, ухвалених на певний період, забезпечує Інформаційна система моніторингу реалізації державної антикорупційної політики²². Станом на 18.03.2025 виконано (повністю та частково) 419 заходів (36.6 %), передбачених ДАП. Так, відповідно до вимог частини другої статті 18-3 Закону № 1700, згідно з якою спеціально уповноважені суб'єкти у сфері протидії корупції та виконавці Програми

¹⁹ Боженко В. В., Петренко К. Ю. Вказана праця.

²⁰ Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show>

²¹ Концепція щодо антикорупційних інструментів протидії корупційним правопорушенням. Дослідницька служба Верховної Ради України. 2024. URL: https://research.rada.gov.ua/documents/analyticRSmaterialsDocs/law_judic_activ/concept_rzpravsud/75112.html

²² Інформаційна система моніторингу реалізації державної антикорупційної політики. URL: <https://dap.nazk.gov.ua/module/>

зобов'язані щорічно (до 15 лютого) у межах повноважень подавати до НАЗК статистичну інформацію про результати своєї роботи, та на виконання заходів ДАП щодо використання ІТ інструментів запроваджено єдину уніфіковану систему збору, узагальнення та візуалізації статистичної інформації: новий функціонал Інформаційної системи – модуль «Статистична інформація про результати роботи спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції та інших державних органів», який з початку травня 2024 року вже працює в публічному доступі²³. Розділ містить статистичну інформацію про основні результати роботи Національної поліції України, Національного антикорупційного бюро України (НАБУ), органів прокуратури, НАЗК та інших державних органів щодо результатів досудового та судового розгляду кримінальних корупційних правопорушень, кількості складених адміністративних протоколів і результатів їх розгляду, відомостей про викривачів корупції. Крім того, узагальнено відомості про штат спеціально уповноважених суб'єктів у сфері запобігання корупції, їх обсяги фінансування, співпрацю з міжнародними та недержавними організаціями тощо. Запровадження Інформаційної системи створило ефективний інструмент оцінки реалізації антикорупційних заходів протягом строку дії Державної антикорупційної програми на 2023–2025 роки, а не після його спливу.

Із метою мінімізації помилок при заповненні декларацій впроваджено часткове автоматичне заповнення декларації про активи і доходи декларанта та членів його сім'ї (збільшено обсяг інформації для перенесення з 31 % до 75 % завдяки укладенню і технічній реалізації 20 спільних документів НАЗК та держателів реєстрів про обмін даними), а також створено систему ранжування й аналізу інформації, що міститься в інформаційно-технічній системі Єдиного державного реєстру декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, яка виявлятиме ризики порушення вимог законодавства щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів суб'єктами декларування²⁴. Вжиті заходи зі збільшення обсягу інформації, що отримується в автоматизованому режимі, та застосування ІТ продуктів дозволило НАЗК оптимізувати процес проведення повних перевірок декларацій та підвищити їх ефективність із 28 % у 2021 році до 50 % у 2024 році.

Також Законом України від 05.09.2023 № 3373-IX «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення та інших законів України щодо удосконалення порядку притягнення до відповідальності осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування» запроваджено автоматизацію оформлення матеріалів про адміністративні правопорушення щодо несвоєчасно поданих декларацій.

²³ Новий функціонал ІСМ ДАП: де шукати статистичні дані про антикорупційну політику. URL: <https://nazk.gov.ua/uk/novyny/novy-y-funktsional-ism-dap-de-shukaty-statystychni-dani-pro-antykoruptsiynupolityku>

²⁴ Інформаційна система моніторингу реалізації державної антикорупційної політики. URL: <https://dap.nazk.gov.ua/zahid/1056/>

Із метою забезпечення ефективного та прозорого здійснення закупівель, запобігання проявам корупції у цій сфері Законом України «Про публічні закупівлі»²⁵ передбачено функціонування загальнодоступної електронної системи закупівель, що гарантує недискримінацію, рівні права під час реєстрації всім заінтересованим особам та рівний доступ до інформації, а також забезпечує громадський контроль за дотриманням законодавства у сфері публічних закупівель.

Яскравим прикладом впровадження електронних систем та платформ для забезпечення прозорості й конкуренції закупівель, запобігання корупції і зловживанням є платформа Prozorro²⁶, інформаційні системи якої дозволяють автоматизувати процеси перевірки і забезпечують виявлення порушень. Наприклад, системи автоматичного аналізу контрактів можуть виявляти підозрілі угоди та попереджати про можливі корупційні ризики. Учасники тендерної процедури мають доступ до самого тендеру, пропозицій учасників і результатів проведення. Все це проходить в режимі реального часу, розширюючи доступ бізнесу до виходу на ринок послуг. Завдяки автоматизації процесів та зменшенню бюрократичних перешкод, Prozorro допомагає знизити витрати як для органів державної влади, так і для постачальників, а також сприяє економії бюджетних коштів²⁷ та мінімізує корупційні ризики у сфері публічних закупівель.

Задля забезпечення прозорості політичного фінансування як умови виконання міжнародних зобов'язань України функціонує Єдиний державний реєстр звітності політичних партій про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру з урахуванням вимог до захисту персональних даних POLITDATA, який відповідно до пункту 4 частини одинадцятої статті 17 Закону України «Про політичні партії в Україні»²⁸ формується та ведеться НАЗК.

Серед дієвих ІТ інструментів протидії корупції варто виокремити функціонування Єдиного порталу повідомлень викривачів, Єдиного державного реєстру декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення, а у близькій перспективі – Реєстру прозорості (інформаційно-комунікаційної системи, що забезпечує збирання, накопичення, захист, облік, відображення, оброблення та надання інформації про суб'єктів лобіювання), забезпечення ведення яких покладено на НАЗК (пункт 9 частини першої статті 11 Закону № 1700). Так, подання повідомлень (у тому числі анонімних) про можливі факти корупційних або пов'язаних із корупцією правопорушень через Єдиний портал повідомлень

²⁵ Про публічні закупівлі : Закон України від 25 грудня 2015 року № 922-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/922-19#Text>

²⁶ Prozorro. URL: <https://prozorro.gov.ua/uk>

²⁷ Матвійчук А. В. Вказана праця.

²⁸ Про політичні партії в Україні : Закон України від 5 квітня 2001 року № 2365-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2365-14#Text>

викривачів дозволяє оперативно реагувати на факти корупції та економить бюджет державних інституцій і організацій на розробку власного окремого механізму.

Поряд з існуючими ІТ інструментами протидії корупції, цифрова реальність висуває вимоги до юридичної науки і практики, пов'язані з удосконаленням антикорупційної діяльності на основі поширення технології штучного інтелекту (далі – ШІ). Учені під штучним інтелектом розуміють властивість автоматичних систем брати на себе окремі функції інтелекту людини, наприклад, вибирати й ухвалювати оптимальні рішення на основі раніше отриманого досвіду і раціонального аналізу зовнішніх впливів, розглядаючи ШІ як метод змусити комп'ютер або програмне забезпечення «мислити» як людський розум²⁹.

Сьогодні програми, які працюють із використанням штучного інтелекту, дозволяють не лише визначати потенційну неправомірну вигоду, підозрілу фінансову активність, але й прогнозувати розвиток корупції задовго до її появи. Штучний інтелект також допомагає знаходити в різних видах документації, передусім фінансового та бухгалтерського характеру, відомості, що свідчать про причетність окремих осіб до вчинення корупційних злочинів, або іншу інформацію, яка вказує на корупційні факти та протиправні дії³⁰.

За даними компанії з маркетингових досліджень Kantar Україна, в українців сформувалося позитивне ставлення до нової технології: близько 76 % опитаних розуміють переваги ШІ. Частіше за вибірку в цілому – опитані з рівнем доходу на особу 10 000 грн і більше (83 %), а також із вищою освітою (82 %). Найбільший потенціал для застосування ШІ українці вбачають в оптимізації виробничих процесів (54 %) та боротьбі з корупцією (51%) (Рис. 2)³¹.

Попри відсутність національних законодавчих правил використання ШІ, презентована Міністерством цифрової трансформації України у 2024 році «Біла книга з регулювання ШІ в Україні»³², яка відображає оптимальний підхід до правового регулювання технологій штучного інтелекту, може стати основою правотворчої діяльності на шляху законодавчого забезпечення використання ШІ з урахуванням його потенційних ризиків і впливу на суспільство.

Правовим орієнтиром формування національного законодавства у сфері ШІ має стати Регламент Європейського Парламенту та Ради (ЄС) 2024/1689 від 13 березня 2024 року³³ (набрав чинності 1 серпня 2024 року) – єдиний

²⁹ Микола, Козловець. Технології штучного інтелекту та їх вплив на буттєвість людини. Humanities studies: Collection of Scientific Papers / Ed. V. Voronkova. Zaporizhzhia : Publishing house "Helvetica", 2024. 19 (96). P. 55–66. doi <https://doi.org/10.32782/hst-2024-19-96-06>

³⁰ Думчиков М. О. Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. Серія економічна. Серія юридична. Випуск 42/2024.

³¹ І вабить, і страшить: рік буму довкола ШІ. URL: <https://www.kantar.com/ua/inspiration/consumers/ai-in-ukraine>

³² Біла книга з регулювання ШІ в Україні. URL: <https://thedigital.gov.ua/storage/uploads/files/page/community/docs/%D0%A0%D0%B5%D0%B3%D1%83%D0%BB%D1%8E%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20%D0%A8%D0%86.pdf>

³³ Путівник по acquis ЄС: реферативний огляд новоприйнятих актів за березень 2024 року. Дослідницька служба Верховної Ради України. С. 19. URL: <https://research.rada.gov.ua/uploads/documents/32981.pdf>

законодавчий акт європейського права, який комплексно регулює використання технологій штучного інтелекту в різних сферах суспільного життя.

Українці вбачають потенціал застосування ШІ для оптимізації виробничих процесів та боротьби з корупцією в Україні

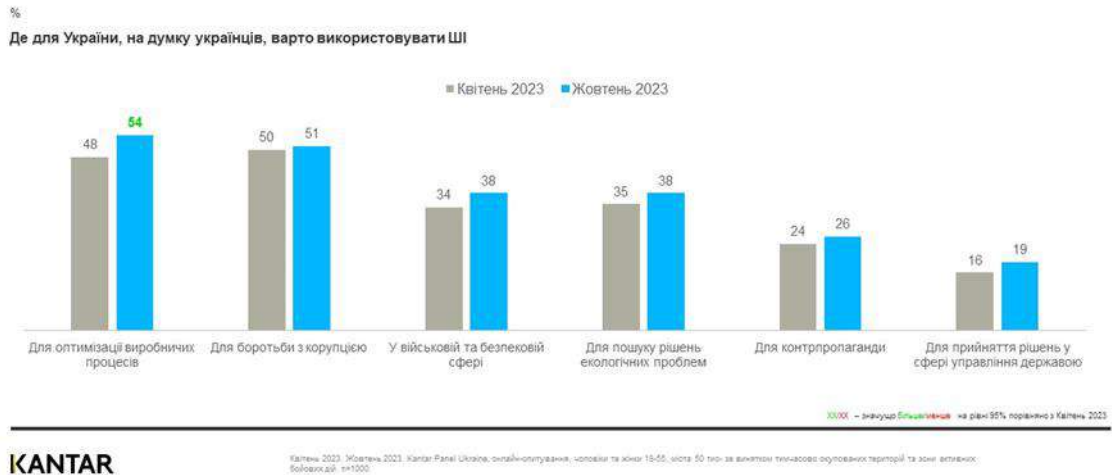

Рис. 2.

Впровадження прогресивних технологій у боротьбі з корупцією потребує унормування порядку використання, управління та взаємодії всіх підсистем електронного урядування, запровадження стандартів моніторингу й оцінки ефективності результатів впровадження інформаційно-комунікаційного інструментарію, зокрема щодо оцінки економічного та соціального ефекту від їх застосування; популяризацію ІТ інструментів як таких, що зменшують корупційні ризики.

Орієнтиром подальших кроків законодавчого забезпечення виконання рекомендацій ЄК щодо протидії корупції в Україні можуть слугувати відображені в Табл.1 узагальнені перспективи удосконалення окремих антикорупційних ІТ інструментів, сформовані з урахуванням Плану законопроектної роботи Верховної Ради України на 2025 рік³⁴.

Таблиця 1

№ з/п	Антикорупційний ІТ інструмент	Нормативне регулювання	Перспективи удосконалення
1.	Єдиний державний реєстр звітності політичних партій про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру	Пункт 4 частини 11 статті 17 Закону України «Про політичні партії в Україні» Пункт 8-1 частини першої	Спрощення процедури припинення політичної партії та її структурних утворень за власним бажанням у разі відсутності у неї майна, доходів, витрат та фінансових зобов'язань протягом останніх трьох років; забезпечення фінансової звітності учасників референдумів в електронному вигляді;

³⁴ Про План законопроектної роботи Верховної Ради України на 2025 рік : Постанова Верховної Ради України від 11 лютого 2025 року № 4228-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4228-IX#Text>

		статті 11 Закону України «Про запобігання корупції»	поширення автоматичного режиму перевірки звітності на предмет дотримання політичними партіями вимог законодавства щодо своєчасності та повноти відображення відомостей про майно політичної партії; дотримання обмежень щодо розміру внеску, здійсненого фізичними та юридичними особами
2.	Єдиний портал повідомлень викривачів	Частина друга статті 53-1 Закону України «Про запобігання корупції»	Створення внутрішніх каналів для повідомлень про корупцію, які містять в собі інформацію, що віднесена до державної таємниці, таємниці слідства, а також службової інформації, яка була зібрана в процесі оперативно-розшукової, контррозвідувальної діяльності, у сфері оборони
3	Єдиний державний реєстр декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування	Частина перша статті 47 Закону України «Про запобігання корупції»	Уточнення переліку суб'єктів декларування, оптимізація інформації, що підлягає декларуванню
4.	Єдиний державний реєстр осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення	Стаття 59 Закону України «Про запобігання корупції»	Удосконалення переліку індикаторів стратегічного аналізу корупційних ризиків
5.	Реєстр прозорості суб'єктів лобіювання (початок функціонування заплановано на вересень 2025 року)	Стаття 5 Закону України «Про лобіювання»	Розробка ефективних інструментів адаптації суб'єктів господарювання до законодавства у сфері лобіювання, реалізація механізмів контролю за лобістською діяльністю

Висновки. Основою правового регулювання використання ІТ інструментів в антикорупційній діяльності є виключно законодавчі акти, окремі положення яких деталізовано на підзаконному рівні.

Використання ІТ підвищує ефективність превентивних антикорупційних механізмів, а також забезпечує правоохоронні органи необхідними інструментами для виявлення корупційних правопорушень та викриття корупційних схем, чим безпосередньо сприяє виконанню покладених на них функцій.

Перспективи законодавчого забезпечення використання ІТ інструментів протидії корупції в Україні пов'язані з виконанням рекомендацій ЄК, представлених у Звіті про прогрес України в рамках Пакета розширення ЄС

2024 року³⁵, щодо забезпечення прозорості діяльності органів державної влади у взаємодії з інституціями громадянського суспільства та бізнесу, посилення інституційної спроможності антикорупційних органів, уточнення повноважень щодо перевірки декларацій та удосконалення захисту викривачів корупції.

*Дослідницька служба
Верховної Ради України*

** Цей документ підготовлений Дослідницькою службою Верховної Ради України як довідковий інформаційно-аналітичний матеріал. Інформація та позиції, викладені в документі, не є офіційною позицією Верховної Ради України, її органів або посадових осіб. Цей документ може бути цитований, відтворений та перекладений для некомерційних цілей за умови відповідного посилання на джерело.*

³⁵ Ukraine 2024 Report Brussels, 30.10.2024. URL: https://enlargement.ec.europa.eu/document/download/1924a044-b30f-48a2-99c1-50edeac14da1_en?filename=Ukraine%20Report%202024.pdf